

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عنوان نشریه : اصول کشت گیاهان دارویی
نویسنده : محمد رضا مرادی ، سید مهدی ادنایی
داوران : علی محمد ملاتقی
ناشر: مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان قم
تهیه شده در : اداره رسانه های آموزشی مدیریت هماهنگی ترویج
زمان انتشار: تابستان ۱۳۹۶

این نشریه در جلسه کمیته فنی انتشارات مدیریت هماهنگی ترویج استان
به شماره $\frac{۹۵/۲۳۸۳۸/۲۰}{۹۵/۷/۲۹}$ به ثبت رسیده است .

مخاطبان نشریه

تولیدکنندگان گیاهان دارویی، کارشناسان و مروجان کشاورزی، دانشجویان رشته های علوم باغبانی

اهداف آموزشی

شما خوانندگان گرامی در این نشریه با:
کاشت، داشت و برداشت سه گونه گیاه دارویی شامل زیره سبز، بابونه و گل گاوزبان که سازگاری خوبی با اقلیم استان را دارا می باشند آشنا خواهید شد .

فهرست مطالب

۷ مقدمه
۷ مشخصات گیاه شناسی
۸ نیازهای اکولوژیکی زیره سبز
۸ عملیات کاشت
۹ آماده سازی زمین
۹ کاشت
۹ آبیاری
۱۰ کود دهی
۱۱ مراقبت و نگهداری
۱۱ تناوب کاشت
۱۲ برداشت محصول
۱۴ مقدمه
۱۴ مشخصات گیاه شناسی
۱۵ نیازهای اکولوژیکی
۱۶ عملیات کاشت و داشت
۱۷ برداشت
۲۰ مقدمه
۲۰ مشخصات گیاهشناسی
۲۰ نیازهای اکولوژیکی
۲۱ عملیات آماده سازی زمین و کاشت
۲۲ آبیاری
۲۲ کوددهی
۲۳ برداشت
۲۴ منابع

مقدمه

کشاورزی در ایران طی چندین ساله گذشته دستخوش تغییراتی شده است. موضوع تغییر اقلیم و کم شدن بارش ها و همچنین افت سطح سفره های آب زیرزمینی و کم شدن کیفیت آب و خاک در کشور موجب گرایش کشاورزان به کشت گیاهانی با مصرف کمتر آب و حساسیت کمتر نسبت به کیفیت خاکها شده است. در این بین کشت گیاهان دارویی به علت دارا بودن ویژگی های منحصر به فرد از اهمیت خاصی برخوردار است به عنوان مثال برخی از گیاهان دارویی شرایط شوری خاک و آب را به خوبی تحمل می کنند، گیاهان دارویی به علت صادرات دارای ارزش افزوده بالاتری نسبت به گیاهان زراعی دارند، گیاهان دارویی به علت قابلیت فراوری شدن ایجاد اشتغال بیشتری نسبت به گیاهان زراعی دارند.

در این بروشور اصول کاشت و پرورش سه نمونه از گیاهان دارویی که تطابق بیشتری با آب و هوای استان قم را دارا می باشد تهیه شده امید است با ترویج کشت گیاهان دارویی قدمی هر چند کوچک در راه تغییر الگوی کشت کشاورزی در استان برداریم.

اصول کشت زیره سبز در استان قم

مقدمه:

زیره سبز یکی از گیاهان دارویی ارزشمند کشور ایران با مصرف بسیار بالا در صنایع دارویی، ادویه ای و عطری می باشد این گیاه به دلیل تقاضای بسیار زیاد جهانی دارای ارزش صادراتی زیاد و به دلیل قرار داشتن ایران در منطقه خشک و گرم، زیره سبز ایرانی از کیفیت و مواد موثره بالاتری نسبت به کشورهای رقیب صادرات ایران برخوردار است.

زیره سبز در زمزه گیاهانی است که نیاز آبی کم و آستانه تحمل این گیاه نسبت به شوری آب و خاک بالایی باشد، اگرچه بهترین عملکرد را در خاکهای شیرین و با آبهای شیرین را دارا می باشد. بنابراین کاشت این گیاه در بیشتر زمینهای کشاورزی استان قم به خوبی قابل توصیه است.

یکی از مزیت های کاشت زیره سبز در مناطق خشک نیاز آبی کم گیاه می باشد که چنانچه این گیاه در پاییز کشت شود بیشترین نیاز آبی گیاه از نزولات جوی تامین خواهد شد، و با چند آبیاری تکمیلی می توان محصول قابل قبولی از مزرعه برداشت کرد.

مشخصات گیاه شناسی:

زیره سبز گیاهی علفی و یکساله با نام علمی (Cuminum cyminum) از خانواده چتریان دارای مواد موثره ای که در دل درد، نفخ شکم و اشتهای آور و همچنین به عنوان شیر افزا کاربرد دارد. اسانس این گیاه خاصیت ضد میکروبی داشته و در صنایع غذایی از آن استفاده می شود. مهمترین کشورهای تولید کننده این گیاه کشورهای هند، پاکستان، ایران، عراق، افغانستان، مراکش، ترکیه و چین هستند. در حال حاضر ترکیه و افغانستان مهمترین رقبای ایران در صادرات زیره سبز محسوب می شوند.

زیره سبز دارای ریشه‌ای سطحی به طول ۱۰ تا ۲۰ سانتی متر و کم و بیش منشعب است. ارتفاع ساقه گیاه بسته به شرایط منطقه کشت ۳۰ تا ۴۵ سانتی متر و ساقه دارای انشعابهای فراوان می باشد. برگها ظریف و باریک به صورت رشته های نخ مانند مشاهده می شوند و دارای قاعده ای کم و بیش پهن هستند. رنگ برگها سبز تیره است.

گلها به صورت چتر و به رنگ سفید و ارغوانی در انتهای ساقه های اصلی و فرعی تشکیل می شود.

دوره رویشی این گیاه کوتاه مدت و در استان قم در صورت کشت پاییزه حدود شش ماه و در صورتی که کشت به صورت بهاره انجام پذیرد حدود چهار ماه می باشد.

نیازهای اکولوژیکی زیره سبز:

زیره سبز برای رویش به حرارت مناسب و نور فراوان احتیاج دارد مخصوصا در زمان گلدهی و میوه دهی گیاه درجه حرارت و نور زیاد باعث عملکرد بیشتر گیاه خواهد شد. خاکهای با بافت متوسط و خاکهای لومی - شنی مناسبترین خاکها برای کاشت زیره هستند و خاکهای با بافت سنگین به دلیل نگهداشت بیش از اندازه آب در خود باعث پوسیدگی ریشه گیاه شده و همچنین خاکهای با بافت سبک و فاقد عناصر غذایی باعث عدم تلقیح گلها و میوه های پوک خواهد شد.

عملیات کاشت:

زیره سبز را می توان هم به صورت پاییزه در مناطق دشتی و هم به صورت بهاره در مناطق مرتفع استان که زمستانهای زودرس و سردتر دارند کشت کرد.

آماده سازی زمین:

در کشت پاییزه در آبان ماه مقدار ۱۵-۱۰ تن کود دامی پوسیده در زمین پخش کرده و سپس زمین را شخم و دیسک زده و سپس توسط ماله زمین را تسطیح می‌کنیم.

کاشت:

بهترین زمان کاشت زیره در استان قم اواخر آبان تا اواسط آذر ماه می‌باشد. برای کاشت هر هکتار زمین به میزان ۱۴-۱۶ کیلوگرم بذر مرغوب نیاز می‌باشد. بهتر است به منظور جوانه زنی بهتر بذور و دور کردن مواد مانع جوانه زنی موجود در بذر، قبل از کاشت بذرها را به مدت ۲۴ ساعت در آب روان خیس کرده و سپس با ماسه بادی مخلوط کرده تا خیسی آن گرفته شده و بعد اقدام به کشت نمود، این عمل موجب می‌گردد درصد جوانه زنی بذور به میزان زیادی افزایش یابد.

همچنین به منظور جلوگیری از بیماری‌های قارچی مخصوصاً بیماری پوسیدگی ریشه بهتر است بذرها قبل از کاشت با سموم قارچ کش مناسب مانند کاربوکسین تیرام یا ویتاواکس به میزان دو گرم به ازای هر کیلوگرم بذر تیمار شوند. کاشت بذر توسط دستگاه بذر کار صورت می‌گیرد عمق مناسب قرارگیری بذور نباید از ۲ سانتی متر بیشتر باشد بعد از کاشت باید هر چه سریعتر نسبت به آبیاری زمین کاشته شده اقدام نمود و چنانچه بذرها قبل از کاشت خیسانده شده باشند خاک آب بعد از کاشت ضرورت بیشتری دارد فاصله ردیفها در کشت ۲۰-۱۵ سانتی متر مناسب می‌باشد.

آبیاری:

اولین آبیاری می‌باید بسیار آرام باشد تا از شسته شدن و جابجایی بذرها در

انتهای مزرعه جلوگیری شود. دومین آبیاری ۸ تا ۱۰ روز پس از آبیاری اول انجام می‌گیرد و پس از آبیاری دوم اکثر بذرها شروع به جوانه زنی نموده و سر از خاک بیرون می‌آورند و در صورت گرم بودن دما در منطقه می‌توان یک هفته بعد یک آبیاری تکمیلی را انجام داد تا به سبز شدن تمامی بذور و استقرار کامل بذرها سبز شده کمک کرد. پس از این آبیاری مزرعه را باید هر ۱۲ تا ۲۰ روز یک بار با توجه به بافت خاک مزرعه و دمای هوا آبیاری کرد البته باید توجه داشت که با توجه به عمق گسترش ریشه‌ها در زیره که بسیار سطحی می‌باشند نزولات جوی چنانچه از مقدار کافی برخوردار باشند می‌تواند جایگزین آبیاری زیره باشند. البته لازم به ذکر است که دی و بهمن ماه با توجه به سرمای هوا و رکود رشد گیاه نیاز به آبیاری تکمیلی وجود ندارد مگر اینکه هوای گرم بر منطقه غالب شود و گیاه شروع به رشد نماید.

با توجه به کمبود منابع آبی و لزوم به کارگیری روشهای نوین آبیاری در سالهای اخیر کشاورزان اقدام به آبیاری مزارع کاشت زیره با استفاده از نوارهای آبیاری تیپ نموده اند که این روش مقدار قابل توجهی در مصرف آب صرفه جویی و راندمان آبیاری را به میزان زیادی افزایش داده است.

زیره در فصل بهار و از اردیبهشت ماه به گل رفته و شروع به دانه بندی می‌نماید باید توجه داشت که آبیاری زیاد در این مرحله علاوه بر افزایش بیماریهای قارچی ریشه و ساقه باعث عدم دانه بندی مطلوب گلهها شده و به میزان زیادی از عملکرد مزرعه می‌کاهد. بهتر است از اواسط فروردین به بعد آبیاری را پانزده تا بیست روز یک مرتبه انجام دهیم.

کوددهی:

علاوه بر کود دامی که در ابتدای کشت و آماده سازی زمین به مزرعه اضافه می‌کنیم، مقدار ۴۰ تا ۶۰ کیلوگرم در هکتار کود اوره ۴۰ تا ۵۰ روز بعد از کشت

نتایج خوبی در رشد گیاه خواهد داشت.

مراقبت و نگهداری:

چون زیره سبز در اوایل رشد ارتفاع کمی دارد معمولاً علف های هرز در مزرعه غالب می شوند و علاوه بر رقابت بر سر نور و مواد غذایی موجب انتشار بیماریهای گیاهی می گردند بنابراین وجین علفهای هرز ضروری می باشد. زیره سبز به بیماریهای قارچی حساس است سفیدک سطحی یکی از بیماریهای مهم زیره سبز است که علایم آن وجود لکه های سفید رنگ در برگها و ساقه های گیاه است که پس از گسترش بیماری موجب افت شدید محصول و تولید میوه های ریز و چروکیده می گردد، برای مبارزه با سفیدک سطحی از قارچ کشهای سولفور به مقدار یک کیلوگرم در هکتار یا از سم کراتان به میزان نیم لیتر در هکتار استفاده می شود.

از بیماریهای قارچی دیگر زیره، بلایت زیره است که در مرحله گلدهی به گیاه آسیب می زند و وجود لکه های قهوه ای رنگ بر روی ساقه یا برگها از علایم این بیماری است و چنانچه گسترش یابد تمام گیاه را نابود می کند. برای مبارزه با این قارچ از قارچ کشهای دیتان، بلیتوکس، کوپرمار به میزان یک کیلو در هکتار استفاده می شود.

تناوب کاشت:

زیره به علت حساسیت به بیماریهای قارچی نباید به عنوان دو کشت متوالی در یک زمین مورد استفاده قرار گیرد همچنین بهتر است از کاشت زیره در زمینهایی که سال قبل گیاهانی از خانواده چتریان نظیر شوید، گشنیز، هویج، رازیانه و... کشت شده است اجتناب کرد.

برداشت محصول:

در استان قم بسته به ارتفاع محل کاشت زیره از اواخر اردیبهشت تا اوایل خرداد به طور کامل می‌رسد و آماده برداشت می‌گردد و در صورت مهیا بودن شرایط جوی یعنی عدم بارندگی که موجب خیس شدن بذرها می‌شود می‌توان اقدام به برداشت محصول کرد.

زیره سبز به علت ریزش بذرها پس از رسیدن کامل و همچنین بازار پسندی بیشتر باید قبل از خشک شدن کامل بذر برداشت شود. برداشت زیره سبز به علت نمدار بودن میوه‌ها هنگام برداشت و سطحی بودن ریشه‌ها معمولاً به صورت دستی انجام می‌گیرد و بهتر است پس از برداشت محصول را به مدت سه روز تا یک هفته در انبار و در سایه خشک کرد تا میوه‌ها از شاخه جدا شود البته باید توجه داشت که ارتفاع گیاهان روی هم انبار شده نباید از ۳۰ سانتی‌متر بیشتر باشد و حداقل روزی یک مرتبه زیرورو شود تا از کپک زدگی جلوگیری شود. بعد از یک هفته میوه‌ها از کاه و کلش جدا شده و می‌توان محصول را بوجاری کرد البته بهتر است برای خشک شدن کامل بذرها چند روز پس از بوجاری بذرها را مجدد کف انبار پهن کرد تا میوه‌ها کاملاً خشک شوند.

میزان تولید محصول زیره تا یک تن در هکتار پیش بینی می‌گردد.

اصول کشت بابونه در استان قم

مقدمه:

بابونه یکی از گیاهان دارویی با ارزش اقتصادی بالا که در صنایع داروسازی و همچنین صنایع آرایشی، بهداشتی مصارف فراوانی دارد. از گل‌های بابونه جهت معالجه بیماری‌هایی نظیر دل درد، نفخ شکم، زخم‌های پوستی و همچنین به عنوان یک ضد تورم مناسب استفاده می‌شود. همچنین در صنایع آرایشی و بهداشتی در تهیه شامپوها، کرم‌ها و لوسیون‌های بهداشتی و آرایشی به صورت گسترده از بابونه استفاده می‌گردد.

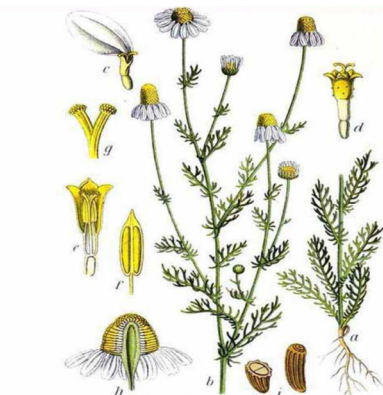
بابونه یکی از گیاهانی است که با شرایط محیطی و آب و خاک متنوع قادر به رویش می‌باشد. و تقریباً در تمامی مناطق استان به جز مناطقی با شوری بسیار بالا می‌توان این گیاه را کشت کرد. لازم به ذکر است که بابونه جزو معدود گیاهان دارویی است که به خوبی می‌تواند آب‌های لب شور را تحمل کند و در این مناطق کشت گردد.

مشخصات گیاه شناسی:

بابونه آلمانی با نام علمی (*Matricaria chamomilla*) گیاهی از خانواده آفتابگردان (*Compositae*) گیاهی است علفی و یک ساله که به خوبی سرمای زمستان را تحمل می‌کند. ریشه بابونه مخروطی شکل و سطحی است. گیاه دارای ساقه‌ای راست با انشعاب‌های فرعی فراوان و با ارتفاع ۵۰ تا ۸۰ سانتی متر و برگ‌های منقسم، باریک و کشیده و نیزه‌ای شکل. گل‌ها در انتهای ساقه‌های اصلی و فرعی تشکیل شده که دارای دو قسمت گلچه‌های زبانه‌ای سفید رنگ در اطراف و گلچه‌های لوله‌ای زرد رنگ در وسط می‌باشد. مشخصه بارز بابونه آلمانی گل‌های لوله‌ای زرد رنگ مخروطی شکل می‌باشد.

بذرهای بابونه از گل‌های لوله‌ای میانی تشکیل می‌گردد و بذرها دو تا سه سال

از قوه رویشی مناسبی برخوردار خواهند بود. بذرها پس از ۶ تا ۸ روز پس از کاشت شروع به جوانه زنی کرده و بسیار زود تمامی بذرها جوانه می زنند. اما رشد اولیه گیاه بسیار کند و بطئی می باشد و در ابتدا برگهای طوقه ای تشکیل می گردد.

نیازهای اکولوژیکی:

بابونه آلمانی تقریباً با تمامی اقلیم ها به جز بسیار سرد کاملاً تطابق دارد. این گیاه با آب و هوای کلیه مناطق استان قم سازگاری داشته و می توان آن را کشت کرد. بابونه توقع خاکی بسیار کمی دارد و در اکثر خاکها قابلیت رشد دارد ولیکن در خاکهایی با بافت متوسط و با مواد غذایی فراوان و همچنین آب شیرین و کافی بهترین عملکرد را دارد.

بابونه آلمانی جزو گیاهان دارویی با نیاز آبی پایین تقسیم بندی می گردد و می تواند آبهای لب شور را تحمل کند. به دلیل زمان مناسب کاشت که در اواخر پاییز می باشد بهترین استفاده را از نزولات جوی پاییزه و زمستانه را برای رشد بهره می برد.

بابونه در زمان رشد و گلدهی نیاز به نور فراوان و آفتاب کامل دارد.

بابونه را می توان هم به صورت پاییزه و هم به صورت بهاره کشت کرد. به دلیل تحمل خوب گیاه نسبت به سرمای زمستان کشت پاییزه گیاه هم با توجه به شروع رویش گیاه در فصل پاییز و استفاده از نزولات جوی و همچنین عملکرد بالاتر نسبت به کشت بهاره از اولویت بالاتری برخوردار است.

عملیات کاشت و داشت:

بهترین زمان کاشت پاییزه بابونه در آبان ماه می باشد، بذر بابونه یکی از بذرهایی است که برای جوانه زنی نیاز به نور دارد و چنانچه زیر خاک فرورود درصد زیادی از بذرها با مشکل جوانه زنی مواجه خواهند شد بنابراین مقدار ۳ تا ۴ کیلو بذر برای هر هکتار لازم است، قابل ذکر است که در کشت های سالهای بعد به علت ریزش بذرها و سبز شدن مجدد این مقدار بذر به ۲ کیلوگرم کاهش میابد. در ابتدای فصل پاییز در زمین کشت مقدار ۵ تا ۱۰ تن کود پوسیده دامی پخش کرده و شخمی سطحی زده و زمین را صاف می کنیم. سپس توسط دستگاه شیارزن (فاروئر) شیارهایی به فاصله ۱۲ تا ۱۵ سانتی متر زده و زمین را آبیاری می کنیم پس از یکی دو روز بذرها را برروی زمین پاشیده و غلطک می زنیم تا بذرها به خاک بچسبند. آبیاری اولیه بابونه بسیار مهم است و باید بسیار آرام انجام شود چراکه اگر آبیاری سریع باشد تمامی بذرها با آب شسته شده و در انتهای مزرعه سبز می شوند. بذرها بعد از یک هفته جوانه زده و شروع به رشد می کنند.

استفاده از آبیاری های نوین از جمله آبیاری با نوار تیپ کمک زیادی به یک دست سبز شدن بذرها و پراکنش منظم بوته ها در همه جای مزرعه خواهد کرد. اما آبیاری بارانی در مرحله گلدهی مشکلاتی را مثل ریزش و آلودگی ها بوجود خواهد آورد.

با شروع فصل سرما گیاهان به حالت رکود رفته و از رشد آنها کاسته شده

و با گرم شدن هوا در فصل بهار رشد مجدد خود را از سر گرفته و بیشتر رشد رویشی و زایشی گیاه در فصل بهار انجام خواهد پذیرفت.

در کشت بهاره بابونه بهترین زمان کاشت در اسفندماه می باشد.

پس از کشت در صورت بارشهای مطلوب در پاییز زمین نیازی به آبیاری ندارد ولی در صورت نبود نزولات زمین باید هر پانزده روز یک مرتبه می بایستی مزرعه آبیاری شود.

به علت کند بودن رشد بابونه در اوایل کاشت احتمال غلبه علف های هرز در مزرعه وجود دارد، بنابراین استفاده از علف کشهای مالوران به میزان سه تا چهار کیلوگرم در هکتار و سیس پروپ به مقدار ۲ کیلوگرم در هکتار لازم می باشد.

همچنین مقدار ۶۰ تا ۸۰ کیلوگرم کود اوره در فصل بهار به صورت سرک در مزرعه کمک شایانی به رشد مجدد گیاه در بهار خواهد کرد.

در صورتی که سالهای بعد اقدام به کشت بابونه در همان زمین سال قبل شود نیاز است به میزان ۶۰ کیلوگرم کود اکسید فسفر و ۶۰ کیلوگرم اکسید پتاس و بیست کیلوگرم اوره در هر هکتار همزمان با عملیات خاک ورزی به زمین اضافه شود.

برداشت:

اندام مورد استفاده بابونه گل‌های باز شده آن می باشد، معمولاً تمام مزرعه

بابونه طی چند روز به گل رفته در استان قم بسته به شرایط آب و هوایی منطقه برداشت بابونه در خرداد ماه صورت می‌گیرد. زمان مناسب برداشت بابونه موقعی است که تقریباً ۸۰ درصد مزرعه به گل رفته باشد. برداشت زودتر و دیرتر از موعد باعث کاهش عملکرد قابل توجه محصول می‌گردد. بابونه آلمانی برخلاف بابونه شیرازی در صورت رسیدن، گلچه‌های لوله‌ای شروع به ریزش می‌کنند و تاخیر در برداشت محصول به هیچ وجه به صرفه نیست. همچنین بهترین موقع روز برای برداشت بابونه آلمانی در اوایل ظهر می‌باشد که گیاه دارای بیشترین مقدار اسانس می‌باشد.

برداشت بابونه معمولاً با دست و توسط کارگر انجام می‌پذیرد.

پس از برداشت گلها بلافاصله باید آنها را در مکانی تمیز و به دور از نور مستقیم خورشید و با تهویه مناسب پهن کرد، ارتفاع گل‌های پهن شده نباید بیشتر از ۱۰ سانتیمتر باشد زیرا گل‌های تازه دارای رطوبت زیادی بوده و تراکم زیاد باعث کپک زدگی محصول می‌گردد. همچنین هوادهی مرتب کمک زیادی به خشک شدن گلها می‌کند.

متوسط برداشت بابونه در هر هکتار در استان قم تا ۲،۵ تن در هکتار گل تازه می‌باشد که پس از خشک شدن حدود ۵۰۰ کیلوگرم گل خشک از هر هکتار مزرعه به دست می‌آید.

اصول کشت گل گاوزبان ایرانی در استان قم

مقدمه:

گل گاوزبان یکی از گیاهان پر مصرف و شناخته شده در بین مردم ایران می باشد که از قدیم الایام مورد مصرف قرار می گرفته است. اندام مورد استفاده این گیاه گل‌های بنفش رنگ آن می باشد که به صورت دمنوش به عنوان یکی از آرامبخش های مهم مورد مصرف قرار میگیرد. همچنین یکی از داروهای موثر در سردردهای عصبی و در رفع عوارض سرماخوردگی و گریپ کاربرد دارد البته افرادی که دارای فشار خون بالا می باشند باید این گیاه را با احتیاط مصرف کنند. بیشترین سطح زیر کشت گل گاوزبان در ایران مربوط به استانهای شمالی کشور می باشد که اکثرا به صورت دیم کاشت می گردد. و باکیفیت ترین گل گاوزبان ایران نیز مربوط به استان قزوین و بخش الموت می باشد. گل گاوزبان ایرانی به دلیل شناخت کمتر کشورهای دیگر صادرات کمی دارد و سایر کشورهای دنیا از گاوزبان باغی یا گاوزبان اروپایی در مصارف طبی استفاده می کنند. ولیکن در داخل کشور بنابر مصرف بسیار بالا و قیمت مناسب یکی از گیاهان دارویی پر بازده جهت کاشت در مزارع استان قم می باشد.

مشخصات گیاهشناسی:

گل گاوزبان ایرانی با نام علمی (*Echium amoenum*) از خانواده Boriginaceae گیاهی است چند ساله به ارتفاع ۷۰-۴۰ سانتی متر با برگهای پهن و پوشیده از کرکهای سفید درشت که گاهی تبدیل به خار شده اند گلها به رنگ ارغوانی و در انتهای ساقه گل دهنده قرار دارند. گلها به ترتیب از انتهای ساقه گل دهنده باز شده و بعد از دو تا سه روز خشک شده و می ریزند و گلهای بعدی باز می شوند.

نیازهای اکولوژیکی:

گل گاوزبان برای رشد به هوای خنک، آفتاب فراوان برای گلدهی، آب شیرین

و ارتفاع از سطح دریا احتیاج دارد (معمولاً ارتفاع بالای هزار متر از سطح دریا). بنابراین کاشت گل گاو زبان در دشتهای شهر قم به علت گرمای هوا در تابستانها و ارتفاع کم از سطح دریا در فصول گرم سال با مشکل مواجه شده و درصدی از پایه ها خشک می شوند ولی در مناطق کوه پایه ای استان با توجه به ارتفاع بیشتر و خنکای هوا در تابستان با موفقیت همراه می باشد.

گل گاوزبان به آب شیرین و به نسبت فراوان و خاک با بافت متوسط و دارای مواد غذایی فراوان نیاز دارد. نور فراوان و روزهای آفتابی در فصل گلدهی این گیاه باعث رشد گلهای درشت تر و باکیفیت بهتر شده و بازار پسندی گلها را افزایش می دهد.

عملیات آماده سازی زمین و کاشت:

بذرهای گل گاو زبان چون رشد اولیه کندی دارند بهتر است ابتدا به صورت خزانه در محوطه کوچکی کاشته شده و بعد از رشد و آماده شدن به زمین اصلی منتقل شوند. برای خزانه کردن بذر اگر از خزانه گرم استفاده شود آبان ماه بهترین زمان کاشت بذر در خزانه خواهد بود و نشاء حاصل از آن را می توان در اواسط تا اواخر اسفند به زمین اصلی منتقل کرده و بوته ها در اواخر خرداد به گل خواهند رفت. در صورتی که از خزانه سرد استفاده شود بذر گل گاوزبان را در تیرماه کشت کرده و در اواسط تا اواخر اسفند به زمین اصلی منتقل می کنند. به دلیل اینکه گیاه گاو زبان چند سال متوالی در زمین باقی می ماند عملیات آماده سازی زمین باید دقیق و با حساسیت انجام شود برای این امر در پاییز به هر هکتار از زمین مقدار ۱۵ تا ۲۰ تن کود دامی کاملاً پوسیده به زمین اضافه کرده و زمین را شخم و دیسک زده و سپس صاف می کنیم.

گل گاوزبان را هم می توان به صورت کرتی و هم به صورت نواری کشت کرد در صورتی که بخواهیم از روشهای آبیاری نوین مثل آبیاری قطره ای استفاده کنیم بهتر است از روش نواری استفاده کنیم در هر دو صورت کشت نواری و

کرتی بوته ها به فاصله ۵۰*۵۰ کاشته می شود.

آبیاری:

گل گاوزبان تقریبا نیاز آبی متوسط و در مناطق گرمتر استان نیاز آبی بالایی دارد. اولین آبیاری بلافاصله بعد از کاشت نشاء در زمین اصلی صورت می گیرد و بعد از آن به صورت مرتب هر پنج تا هفت روز یک مرتبه نیاز به آبیاری دارد که البته این نیاز آبی در فصل پاییز و زمستان به دو هفته یک بار کاهش می یابد. بیشترین نیاز آبی گیاه در فصل بهار میباشد که فصل گل دهی و برداشت محصول گیاه می باشد.

کوددهی:

گل گاوزبان به علت این که گیاهی چند ساله می باشد علاوه بر کود دامی پوسیده که در هنگام آماده سازی به زمین اضافه می شود هر سال در پاییز نیاز به اضافه کردن ۵ تن کود پوسده دامی در پای بوته ها و بیل زدن کنار بوته ها جهت تهویه خاک نیاز دارد.

همچنین می توان به مقدار ۳۰ کیلوگرم کود پتاس همراه با کود دامی در زمین پخش کرد که کمک زیادی به گل انگیزی بیشتر گیاه در بهار خواهد کرد. پخش کردن مقدار ۳۰ کیلوگرم در هکتار کود اوره در اوایل تا اواسط اسفند البته به شرط آنکه دمای هوا به مقدار مناسب گرم شده باشد و خطر سرما زدگی رفع شده باشد به صورت سرک کمک شایانی به افزایش رشد رویشی و قوی تر کردن گیاه خواهد کرد.

آفت اصلی گل گاوزبان در مناطق با رطوبت بالا مثل شمال کشور حلزونها و راپها هستند که از برگهای گیاه تغذیه می کنند ولی در مناطق خشک مرکزی ایران مثل استان قم از این مورد در امان هستند. به دلیل کشت بسیار محدود این گیاه در استان قم هنوز بیماری خاصی مربوط به این گیاه در استان گزارش نشده است.

برداشت:

گل گاوزبان در دشتهای قم از ابتدای اردیبهشت به گل می نشیند و در مناطق مرتفع استان با یک ماه تاخیر یعنی در خرداد ماه می باشد، طول دوره گل دهی معمولاً یک ماه به طول می انجامد و گلها دو روز بعد از باز شدن خشک شده و توسط باد از گیاه جدا شده و بر روی زمین می ریزند، بنابراین لازم است قبل از خشک شدن گلها نسبت به برداشت اقدام نمود، و برای این منظور هر روز در هنگام صبح نسبت به چیدن گلها اقدام شود. و عمل گل چینی به مدت یک ماه ادامه خواهد داشت.

در حال حاضر عمل گل چینی صرفاً به صورت دستی و با کارگر انجام می گیرد. و هرکارگر در طول روز به طور متوسط قادر به چیدن ده کیلوگرم گل تازه می باشد که از این مقدار حدود یک کیلوگرم گل خشک به دست خواهد آمد.

به دلیل اینکه گلهای چیده شده حدود ۹۰ درصد رطوبت دارند لازم است گلها در سبدهای پلاستیکی چیده شوند و بلافاصله پس از چیده شدن در مکانی

سایه و تمیز به ارتفاع ۳ تا ۵ سانتی متر پخش شود تا خشک شوند، در روز اول هر سه ساعت یک بار و بعد از آن هر روز دو بار باید گلها زیر و رو شوند تا از کپک زدگی گلها جلوگیری شود. بعد از خشک شدن کامل گلها باید آنها را در گونی های نخی ریخته و به بازار عرضه شود.

منابع:

امیدبیگی، رضا، تولید و فراوری گیاهان دارویی، ۱۳۸۷، انتشارات به نشر مظفریان، ولی ا...، شناخت گیاهان دارویی و معطر ایران، ۱۳۹۱، انتشارات فرهنگ معاصر